

Rapport från Kulturmiljödagen 2023

Tema: Kulturmiljö och hållbarhet

Länsstyrelsen
Kronoberg

Titel: Kulturmiljödagen 2023 – Tema: Kulturmiljö och hållbarhet
Författare: Gisela Andersson, med seminarierferat av Julia Chirokova, Veronica Trygg, Claes Uhnér och Birgitta Warodell, samtliga Länsstyrelsen
Diarienummer: 436-2437-2023
Utgivningsår: 2024
Omslagsbild: Design av Gunilla Lindbladh, Länsstyrelsen
Foton i rapporten: Länsstyrelsen

Innehåll

KULTURMILJÖDAGEN 2023	4
Program för Kulturmiljödagen 2023	5
REFERAT FRÅN KULTURMILJÖDAGEN	6
Välkommen till Kulturmiljödagen 2023	6
Inledning.....	7
Sätt stopp för det nya rivningsraseriet	8
Kulturarv i en orolig tid	10
Arbetet inom Kulturarv utan gränser och Svenska kyrkan.....	10
Unescorådet	12
Älmhults kommuns arbete med kulturmiljöer	13
Återbruk	14
Vöfabs arbete med återbruk	14
Antikvariens bidrag och roll i en cirkulär omställning	16
Klimatförändringarnas påverkan på kulturmiljöer	17
Risker för kulturhistoriskt intressanta miljöer.....	17
Kulturhistoriska miljöer – hållbara för framtiden	18
Länsstyrelsens roll i det regionala klimatanpassningsarbetet	19
Följ med på en digital stadsvandring i Älmhult	19
Energieffektivisering och installationer i kulturhistoriska byggnader	20
Exempel på energieffektivisering i kulturmiljöer	20
Statens fastighetsverks arbete med energianvändning	21

Kulturmiljödagen 2023

2023 års Kulturmiljödag genomfördes tisdagen den 24 oktober 2023 på Konserthuset i Växjö.

Målgruppen för dagen var bred och totalt var 87 personer anmälda till Kulturmiljödagen.

Deltagarna representerade 36 olika organisationer med tjänstepersoner hos myndigheter, inom akademien, i kommuner och i regioner, hos privata företag, ideella organisationer, både politiker och privatpersoner.

Merparten av deltagarna kom från Kronobergs län.

Av deltagarna var 59 procent kvinnor och 41 procent män.

Bland föredragshållarna på Kulturmiljödagen 2023 var 50 procent kvinnor och 50 procent män.

Samtliga föredragshållare vid Kulturmiljödagen 2023.

Program för Kulturmiljödagen 2023

- 08.00 Registreringen öppnar
- 08.30 Landshövding Maria Arnholm hälsar välkommen till Kulturmiljödagen 2023!
- Inledning av Heidi Vassi, länsantikvarie
- Sätt stopp för det nya rivningsraseriet – Inspiration och inramning till Kulturmiljödagens tema. Att byggnader rivs innebär inte bara att kulturmiljöer försvinner, det innebär även klimatpåverkan när nya byggnader ersätter det som rivits, med Gunnar Wetterberg, diplomat men numera historiker, författare och samhällspolitisk debattör
- 10.00 Kaffe och mingel
- 10.30 Kulturarv i en orolig tid. Vi får veta mer om hur oro i Europa påverkar arbetet med beredskap och bevarande av kulturmiljöer med Markus Dahlberg, styrelseledamot Kulturarv utan gränser, enhetschef kulturarvsstöd Svenska kyrkan och Ellinor Hellberg, programsamordnare Svenska Unescorådet
- Älmhults kommuns arbete med kulturmiljöer, med Eva Ballovarre, kommunstyrelsens ordförande
- 12.00 Lunch
- 13.00 Introduktion till eftermiddagens aktiviteter
- Välj ett seminarium:
- Återbruk
 - Klimatförändringars påverkan på kulturmiljöer
- 14.45 Kaffe och mingel – med 5-årstärta
- 15.15 Välj ett seminarium:
- Följ med på en digital stadsvandring i Älmhult
 - Energieffektivisering och installationer i kulturhistoriska byggnader
- 16.30 Dagen är slut

Referat från Kulturmiljödagen

Programmet för Kulturmiljödagen 2023 innehöll ett flertal olika programpunkter på temat kulturmiljö och hållbarhet. I detta avsnitt följer referat från respektive programpunkt och seminarium.

Heidi Vassi, Markus Dahlberg, Maria Arnholm, Ellinor Hellberg och Gunnar Wetterberg, inför starten av Kulturmiljödagen 2023.

Välkommen till Kulturmiljödagen 2023

Landshövding Maria Arnholm hälsade alla deltagare och medverkande välkomna till Kulturmiljödagen 2023, en dag som i år firar 5-årsjubileum.

Maria lyfte att det är en glädje att ha denna dag med inspiration och lärande, vilket är vad som behövs när det är höst och mörkare tider på året, och i tider där oro finns. Då är det glädje, inspiration och lärande att göra saker tillsammans. Att värna om varandra och om det vi vill bevara, den kulturmiljö vi byggt upp under hundratals år. Att samtidigt värna om våra värderingar, vår demokrati och om lika rättigheter för alla människor. Allt detta gör vi genom att delta vid och fira den femte Kulturmiljödagen, vilken arrangeras av Länsstyrelsen tillsammans med länets åtta kommuner. Kommunerna deltar gemensamt i en styrgrupp där denna dag har förberetts. Maria förklarade härefter Kulturmiljödagen 2023, på FN-dagen, för öppnad.

Maria Arnholm hälsade välkommen till Kulturmiljödagen 2023 och Heidi Vassi höll i inledningen.

Inledning

Länsantikvarie Heidi Vassi inledde Kulturmiljödagen 2023 med lyfta 5-årsjubileumet. Med hjälp av kultur- och fritidschef Jenny Ramnér, Lessebo kommun, blickade Heidi inledningsvis tillbaka på de fyra tidigare Kulturmiljödagar som genomförts sedan år 2019.

Temat för 2023 års Kulturmiljödag var kulturmiljö och hållbarhet. Kulturarvet har en nyckelroll i hållbar utveckling. Det som redan finns på en plats är utgångspunkten när vi vill använda och utveckla. Det handlar om:

- Attraktivitet – stad och land
- Unik identitet – variationsrika miljöer, årsringar
- Skapar jobb – platsmarknadsföring, turism, rekreation
- Källa för kreativitet och innovation
- Investeringar betalar sig – höga bostadspriser
- Katalysator vid omvandlingar
- Minskat klimatavtryck – återbruk
- Höjer livskvaliteten – skapar glädje, trygghet
- Utbildning – historieförmedling
- Social hållbarhet och integration – möten mellan människor, exempelvis hembygdsrörelsen

Det finns målkonflikter mellan dimensionerna. Hållbarhet handlar om att

klara av att balansera mellan olika intressen, att göra goda avvägningar. Vi måste jobba tvärsektoriellt/holistiskt och det krävs kulturmiljökompetens och samverkan på alla nivåer liksom aktuella kulturmiljöunderlag.

Heidi avrundade med att lyfta att programmet tar upp olika aspekter av hållbarhet. Vi behöver ha en beredskap att kunna hantera olika typer av hot mot vår säkerhet. Det gäller förberedelse att hantera såväl fredstida kriser som till exempel effekten av klimatförändringar eller naturkatastrofer, säkerhetspolitiska kriser och ytterst ett väpnat angrepp. Vi behöver också använda och återbruka kulturmiljöer som finns på en plats.

Sätt stopp för det nya rivningsraseriet

Gunnar Wetterberg är tidigare diplomat och numera samhällsdebattör. I samtal med Heidi Vassi lyftes frågor om att sätta stopp för det nya rivningsraseriet. Gunnar berättade att detta blev den rubrik som tidningarna satte, till en artikel han fick publicerad tidigare under året. Upprinnelsen var att Gamla Lund, en förening som arbetar med att ta hand om stadens kulturmiljöer, hade information om att Lunds kommunala bostadsbolag skulle riva ett kvarter med bostäder från 1950-talet. Detta fick Gunnar att agera. Du ska inte riva dessa vackra miljöer, du ska bevara dem. Gunnar har flera exempel på att detta rivningsraseri ändå förekommer, och inte bara i Lund.

Heidi Vassi och Gunnar Wetterberg i samtal under föreläsningen.

För att det ska vara ”lönsamt” rent exploateringsmässigt att riva en fastighet krävs att man i nästa steg bygger tätt, riktigt tätt – och här lyfte Gunnar Norra Djurgårdsstaden som ett exempel. Det som gjordes här under 1960-talet var sorligt. På detta är även Växjö ett exempel. Det var bara två orter som klarade sig från 1960-talets rivande, nämligen Trollhättan och Lund. Desto mer synd att 1950-talsområdet nu är aktuellt för rivning i just Lunds kommun.

Rivningsraseriet under 1950-talet hade säkert stöd av många invånare, personer som troligen var uppväxta i dragiga hus utan tillgång till sanitet. Underifrån växte samtidigt ett missnöje när hus som inte hade behövts tas bort, togs bort. En del rivningar var viktiga, men inte alla – och då byggdes reaktioner hos allmänheten upp. Vi behöver nog gå samma väg idag reflekterade Gunnar.

Slakthusområdet i Stockholms stad var ytterligare ett exempel som lyftes. Här har staden på senare år bestämt att i området göra ”rent” och bygga nytt. Här finns annars möjlighet att använda befintliga byggnader och bygga om, inte bygga nytt.

Gunnar berättade att 15–20 procent av världens utsläpp kommer från byggande och boende, huvuddelen från byggande och rivning. Kan en del av detta undvikas kan en skillnad ske.

Kulturmiljöer och kulturarv är viktiga, men kanske ska vi hellre använda termen kulturminne. Byggnaderna är det största stödet för minnet vi har betonade Gunnar och bad alla deltagare bidra i arbetet med att sprida kunskap om alla kulturminnen.

Gunnar Wetterberg under sin föreläsning vid Kulturmiljödagen 2023.

Principen att förlägga en högskola till Växjö lyftes av Gunnar som ett exempel på lösningsinriktning. Med utbildning, lokaler och där skogen finns med som en bärande del, med träbyggande och timmer, i samarbete med Södra. Trä är här vårt kulturarv betonade Gunnar.

En frågestund inleddes med frågor från deltagarna om orters centrum, stadskärna, ombyggnationer, nybyggnationer, förflyttningen av Kiruna, stängningen av Kronobergs slottsruin, behov av en National Trust i Sverige (liknande den som finns i Storbritannien), om rivningar av byggnader i betong med mera lyftes till Gunnar.

Vi fick slutligen höra om vad är skönhet i stadsplanering och arkitektur, och vad tilltalas Gunnar av för arkitektur. Gunnar berättade att han är barn av sin tid, och föredrar 1950-talsområdena. Bland dem i Emmaljunga, som är "urfunkis", och gör Gunnar glad varje gång han passerar. Välgjorda hus är roliga att se, med olika former av hus. Hade landet bara haft hus som Arkitekturupproret föredrar hade det varit enahanda avslutade Gunnar.

Kulturarv i en orolig tid

Markus Dahlberg, styrelseledamot Kulturarv utan gränser samt enhetschef för kulturarvsstöd Svenska kyrkan och Ellinor Hellberg, programsamordnare vid Svenska Unescorådet, höll i seminariet om kulturarv i en orolig tid.

Arbetet inom Kulturarv utan gränser och Svenska kyrkan

Markus Dahlberg inledde med att rubriken på passet är rätt, för vi lever i en tid av oro och vet inte hur framtiden ska gestalta sig. Kulturarvet är betydelsefullt och utsatt. Kulturarvet är immateriellt och materiellt, och kan betyda olika för olika personer. Byggnader och föremål är källor till historien men också till det egna minnet. Vid en väpnad konflikt påverkas framför allt mänskligt liv, men även kulturarvet. I Ukraina blir det tydligt att kulturarvet är både måltavla och slagträ. Haagkonventionen från 1954 gör det möjligt att med en blåvit sköld märka ut kulturhistoriskt värdefull egendom som ska skyddas vid väpnad konflikt. Det kan handla om fast och lös egendom för varje folks kulturarv, som minnesmärken, kyrkliga eller profana byggnader.

Kulturarvet lyfts idag fram som en samhällsviktig funktion. Tidigare, som under det kalla kriget, var fokus väpnad konflikt. Omkring år 2000 blev fokus samhällskriser i fredstid. Kriget i Ukraina har definitivt betytt en ny omsvängning, med militär uppbyggnad och civil beredskap samt planering av det allra värsta, en väpnad konflikt. Vikten av kulturarvet avspeglas också i hur myndigheter formulerar sig. MSB (Myndigheten för sam-

hällsskydd och beredskap) har tagit fram en lista över de samhällsfunktioner som anses nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden och säkerhet – i vardag såväl som under kris och kris. Kulturarvet finns med i den nyligen reviderade listan (augusti 2023).

Samhället bedömer alltså kulturarvet som nödvändigt för de grundläggande behoven hos alla människor. Det handlar om värden och om säkerhet. Hur kan man utifrån detta arbeta överbryggande, med kulturarvet som humanitär insats? Markus gav exempel från Kulturarv utan gränser. När stiftelsen bildades 1995 hänvisades till de internationella konventionerna, samtidigt som organisationen såg behovet av att ett bredare engagemang. Resultatet blev följande: återuppbyggnad, restaurering, projekt, utbildning med mera finns och kanaliseras genom konkreta insatser med stöd av experter och utifrån de lokala behoven. Effekter genom detta kulturarvsarbete bidrar till försoning, fredsbyggande och social och ekonomisk utveckling. Ukraina är sedan februari 2022 prioriterat och former för arbetet är under planering.

Markus gick över till att berätta om Svenska kyrkans roll. Ett samhälle utan hopp och framtidstro är ett svagare samhälle. Den grundläggande uppgiften för Svenska kyrkan är att utgöra ett väsentligt bidrag till det civila försvaret och samhällets samlade motståndskraft. Svenska kyrkan har författningsreglerade skyldigheter vid beredskap, som huvudman för begravningsverksamheten och för vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena. Den kyrkliga verksamheten ska bedrivas så långt det är möjligt, även vid kris och krig. Att kyrkan med inventarier ska vara väl dokumenterade klargörs i Kulturmiljölagen. Att samhället vet vad vi äger och var detta finns är också reglerat, där arbete pågår med att märka ut objekt enligt Haagkonventionen eller att planera för undanförelse av viktiga objekt vid händelse av krig, ett arbete som leds av Länsstyrelserna.

Markus Dahlberg och Ellinor Hellberg vid föredragen om kulturarv i en orolig tid.

Uneskorådet

Ellinor Hellberg arbetar vid Svenska Uneskorådet, en myndighet som är en länk mellan Unescos högkvarter i Paris, det svenska samhället och Sveriges regering (Utbildningsdepartementet).

Unesco är ett FN-organ som bildades 1945 och arbetar med frågor om utbildning, vetenskap, kultur, kommunikation och information. 194 medlemsstater ingår i Unesco. Dess mandat är brett och mer relevant än någonsin, med tanke på utvecklingen av demokratin. Unesco är även en expertorganisation, med fältkontor runt om i världen. Dess koncept är följande:

- Världsarv, som är ett område, miljö eller objekt som på ett unikt sätt berättar om jordens och om människans historia, det är natur- och kulturminnen som är av enastående universellt värde – i Sverige finns 15 världsarv, vilket är flest i Norden
- Immateriellt kulturarv, med traditioner, kunskap som förs vidare mellan människor, som hantverk och ritualer, musik och berättelser – bland dem ett gott exempel med Sagobygden i Ljungby

Dessutom finns biosfärområden, geoparker samt Unescoprofessurer tillsammans med kreativa städer och världsmminnesprogrammet.

När det gäller kultursektorn i Unesco finns följande kulturkonventioner med internationell rätt:

- Konventionen om skydd för kulturell egendom i händelse av väpnad konflikt (1954)
- Konventionen om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätt till kulturegendom (1979)
- Konvention om skydd för världens kultur- och naturarv (1972)
- Konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturella uttryck (2005)
- Konventionen om tryggheten av det immateriella kulturarvet (2003)
- Konventionen om skydd av kulturarv under vatten (2001) – ej ratificerad av Sverige

Dessutom finns rekommendationer, digitala arvet, digitala stadsmiljöer, deklARATIONER med mera för att hjälpa stater att utveckla arbetet.

Unescos arbete i Ukraina är en del av FN:s arbete i landet, med i dagsläget i huvudsak bevakande uppdrag. Kriget har resulterat i ett otroligt lidande, men också i många fruktansvärda siffror om det som har hänt betonade Ellinor. Fjorton journalister har dödats, 295 kulturella platser har skadats eller förstörts och 3 793 utbildningsinstitutioner har för-

störts. Unesco har ett kontor med nio anställda i Kiev för att lättare kunna bevaka krigets utveckling. Fokus är att säkra kulturbyggnader, identifiera så kallade "safe spaces" för kulturföremål, att kunna flytta föremål vid behov, skänka material för att kunna säkra kulturföremål, ge tillgång till generatorer för kulturföremål med mera. Även om Ryssland har ratificerat konventionen är det tydligt att de väljer att här ignorera internationell rätt lyfte Ellinor. Unesco har hjälpt Ukraina med att skylta upp fler byggnader och föremål med Haagkonventionens blåvita skyltar. Ukraina har dessutom aktivt bidragit med att öka antalet byggnader och minnen som kan skyddas, och aktivt använt Unesco för att belysa situationen i landet. Ukraina fick upp Odessa på världsarvslistan, Sofiakatedralen i Kiev finns med på lista om världsarv i fara liksom Lvivs historiska centrum. Soppan och traditionen kring borscht finns med på lista om immateriella världsarv.

Unesco har historiskt haft en roll i återuppbyggnadsprojekt, och kommer sannolikt även finnas med i återuppbyggnaden av Ukraina avslutar Ellinor sitt anförande. Vi har många utmaningar globalt, och det är viktigt att här använda de arenor som finns, och att fortsätta agera lokalt. Det är lika aktuellt idag, som vid Unescos grundande, att använda arenor för olika lösningar, för att utbyta kunskap, verka för förståelse mellan stater och skydda vårt gemensamma kulturarv.

Älmhults kommuns arbete med kulturmiljöer

Varje år bjuds en av länets kommuner in för fördjupning av kommunens kulturmiljöarbete, och i år hade turen kommit till Älmhults kommun.

Eva Ballovarre är kommunstyrelsens ordförande. Hon har varit politiker i 10–12 år och var tidigare ordförande i stiftelsen Linnés Råshult. Eva ser fram emot den dagen Råshult blir ett världsarv. Genom arbetet i nämnda stiftelse inleddes hennes lärande om vikten av kulturmiljöer och betydelsen för många människor.

Hur kan kulturmiljöer vara en resurs i kommunen? Detta är ett aktuellt ämne som skapar ett engagemang och stolthet hos kommuninvånarna. Eva lyfte vikten av att vi har med oss historien när vi bygger vidare, inte minst i de nya bostadsområden, ett arbete med gestaltning som kommunen är aktiv inom. Här finns ett program antaget, där det framgår hur kommunen vill att områdena ska se ut, med en trygghet i boendet.

Kommunen har i år instiftat ett byggnadspris, där bland annat renovering finns med som ett kriterium för att lyfta kulturmiljöer.

Eva berättade vidare att kommunen dessutom arbetar med politiskt antagna riktlinjer för ett hållbart byggande, där hänsyn tas till kulturmiljöer, att de ska förvaltas och utvecklas så att det blir en gestaltad miljö.

Kulturmiljöstrategin som är framtagen gemensamt i länet pekar bland annat på vikten av dialog med relevanta aktörer. Detta lyfte Eva, och tog som exempel det godsmagasin vid järnvägen i centrala Älmhult som nu bevaras och renoveras till ett café.

Eva Ballovarre berättade i sitt föredrag om Älmhults kommuns kulturmiljöarbete.

Finns det hinder för ett framgångsrikt kulturmiljöarbete? Eva lyfte att hinder är till för att överbryggas. Utifrån de prioriteringar kommunen behöver göra går hälsa och miljö inte alltid ihop med att behålla en kulturmiljö och ha en hållbar ekonomi, avrundade Eva.

Återbruk

Under seminariet om olika aspekter på återbruk medverkade Karin Lindberg, projektledare underhåll vid Vöfab (Växjö Fastighetsförvaltning AB) och Paul Hansson, WSP, specialist för hållbar uppbyggnad.

Vöfabs arbete med återbruk

Karin Lindberg berättade om Vöfabs arbete med återbruk. Företaget följer Växjö kommuns avfallsplan där återbrukstanken finns med.

Internt jobbar Vöfab med återbruk, bland annat genom att återanvända lekplatsutrustning, byggnadsmaterial och dyligt, och här lyftes Furutåskolan och Bäckaslövsskolan som exempel.

Externt jobbar företaget på det sättet att de inventerar vad som kan

återanvändas vid nybyggnationer. Till exempel har en gammal spiraltrappa sålts och en hiss skänkts till ett annat projekt. Vid rivning av Dädesjö skola återbrukades tegel och kalkstensgolv i samarbete med Skanska.

Ulriksbergskolan är ett bra exempel på återbruk där bland annat tegel, snickerier, fönster, vitvaror med mera samt även lätt förorenade betongmassor återanvänts. En del av skolans väggkonstverk har bevarats.

Återbruk handlar också om att återanvända hela gamla byggnader, i stället för att riva dem. Här har som exempel ett gammalt bryggeri byggts om till kulturskola och tidigare Försvarsgården bakom domkyrkan har byggts om till en förskola. Teleborgs slott som förvandlats till hotell är ett ytterligare exempel. Utmaningar med återbruk är bland annat förvaring av gammalt material, logistik, kostnader, märkning och tidsbrist.

Angående framtiden så lyfte Karin följande: det behövs bland annat direktiv från högre instanser samt mer mogen logistikmarknad för att återbrukskonceptet kan leva vidare. I detaljplaneringen behöver det tas hänsyn till främjande av cirkularitet.

Karin Lindberg under sitt föredrag om Vöfabs arbete med återbruk.

Antikvariens bidrag och roll i en cirkulär omställning

Paul Hansson berättade om antikvariens bidrag och roll i en cirkulär omställning. Antikvarien arbetar i princip med det befintliga och bidrar med humanistisk syn i en bransch som mest handlar om teknik, ekonomi och juridik. Antikvarien bidrar med information om de kulturhistoriska värdena i det befintliga. Däremot är byggindustri väldigt mycket framåt och handlar om resursslöseri och även utsläpp.

Paul tog upp ett projekt som handlar om cirkularitet och gestaltning samt hur detta kan vara ett framgångsrikt koncept. Egentligen har den cirkulära tanken alltid funnits i byggandet, även om det under det senaste decenniet har återgått till "linjärt byggande". Nu verkar det cirkulära konceptet vara på ingång igen. Vårdcentralen Södervärn i Malmö lyftes som exempel, där lokalerna har byggts om från administration och kök till vårdcentral. Bland annat har köket byggts om till väntrum vilket blev intressant inte minst arkitektoniskt där det gamla finns kvar och möter det nya.

Cirkularitet och återbruk handlar även om att ta hand om gammal teknisk utrustning, till exempel värmeelement som har sina kvaliteter. Ett annat exempel på cirkularitet är Forenom hotell, Varvsstaden Malmö, där gamla fönster, dörrar, fönsterbänkar med mera inventerades för att senare återbrukas. Lagring och hantering i sådana fall är avgörande. Andra framgångsfaktorer för den som vill jobba med cirkularitet och gestaltning är noggrann förstudie, kunzig och kontinuerlig konsultgrupp, samverkan med entreprenörer, brukarmedverkan, flexibla detaljplaner, gemensam målbild samt byggherrens vilja och kompetens.

Paul noterade även att återbruk är bra, men fortsatt bruk är bäst.

Paul Hansson berättade om antikvariens bidrag och roll i en cirkulär omställning.

Klimatförändringarnas påverkan på kulturmiljöer

Vid seminariet om klimatförändringarnas påverkan på kulturmiljöer medverkade Staffan Moberg, jurist och klimatanpassningsexpert på Svensk försäkring, Helen Simonsson, utredare klimatanpassning vid Riksantikvarieämbetet och Anna Josephson, klimatanpassningssamordnare på Länsstyrelsen Kronoberg.

Vid frågestunden fanns möjlighet att ställa frågor och få svar från Staffan, Helen och Anna. Här tipsades om www.klimatanpassningsportalen.se som drivs av SMHI i samverkan med ett 30-tal myndigheter och olika forskningsinstitut där exempel samlas på klimatanpassning.

Anna Josephson, Helen Simonsson och Staffan Moberg inför seminariet om klimatanpassning.

Risker för kulturhistoriskt intressanta miljöer

Staffan Moberg inledde seminariet med att identifiera vilka risker som kan finnas för kulturhistoriskt intressanta miljöer. Riskerna är följande:

- Höjda vattennivåer i vattendrag, havet och vid skyfall kan ge översvämningar men även öka risken för erosion och skred
- Långvarig torka kan ge sättningar i byggnader
- Hagelstormar kan skada kulturmiljöer
- Skadedjur – ökad risk med varmare klimat

- Storm eller kraftiga vind
- Högre luftfuktighet – ger fuktiga miljöer och fler mögelproblem
- Förändrad uppvärmning från kamin till exempelvis bergvärme kan ge fuktproblem i torpargrunder

Det finns försäkringar för naturskador vilket ger möjlighet för företag att göra investeringar. Däremot är det svårt att försäkra sådant som vi vet kommer att inträffa. Utsatta fastigheter kan bli kostsamma att försäkra. Försäkringsavtalet är ettårigt och grundar sina premier på det som har hänt.

Kulturhistoriska miljöer – hållbara för framtiden

Helen Simonsson presenterade hur våra kulturhistoriska miljöer ska vara hållbara för framtiden. Helen fokuserade på planering och förebyggande åtgärder där följande lyftes:

- Planera för att undvika akuta åtgärder som kan bli reaktiva åtgärder som inte är bra
- Felaktiga åtgärder kan ge korrosion, marksättningar, putsskador, fukt som blöder ut salt ur fasaden, underdimensionering av dränering och hängrännor
- Fotografera byggnaden när det är regn för att se var problemen finns
- En välunderhållen fastighet ökar i värde och kan ge ett plus för till exempel turism
- Varsamhetskrav viktiga i samband med klimatanpassningsåtgärder
- Dokumentation är viktigt – ta foton, skriv ner beslut om åtgärder och gör utvärderingar
- Använd förvaltningsverktyg – vård och underhållsplaner där det ska finnas skadeinventering, byggnadens nuvarande tillstånd och en risk och sårbarhetsanalys
- Viktigt att det finns preciserat vilket underhåll som behövs för en kulturbyggnad
- Täta besiktningar ger möjlighet att åtgärda problem i tid

Framgångsfaktorer är följande:

- Realistisk plan
- Flera kompetenser
- Delaktighet från berörda
- Kulturvärden måste identifieras

Länsstyrelsens roll i det regionala klimatanpassningsarbetet

Anna Josephson presenterade Länsstyrelsens uppdrag som samordnare för det regionala klimatanpassningsarbetet. Anna gick även in på Länsstyrelsens roll att stödja kommunerna med underlag, analyser, anpassningsbehov och handlingsplaner. För kulturmiljöer handlar det om att säkra en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.

I en klimat- och sårbarhetsanalys analyseras och ges förslag på förebyggande åtgärder för både direkt påverkan som till exempel översvämningar efter skyfall eller indirekt påverkan med långsammare processer som till exempel erosion.

Följ med på en digital stadsvandring i Älmhult

Seminarier presenterades av tre tjänstepersoner från Älmhults kommun, nämligen kulturstrateg Helen Carlsson, stadsarkitekt Arpine Minasyan och arkivarie Niklas Rosenbalk.

Vid seminariet fick alla deltagare följa med till Älmhult genom en digital stadsvandring där Arpine Minasyan, Helen Carlsson och Niklas Rosenbalk medverkade.

Framställningen av den digitala stadsvandringen tog sin utgångspunkt i tre filmer.

Den första filmen behandlade kulturreseptet i Råshult och aktiviteter som genomförs där. Den andra filmen var en dokumentär om Hvita

korset i Älmhults tätort. Filmen handlade om byggnadens historia samt om de verksamheter som bedrivits där med fokus på tiden då den användes som privat skola i barnvård och barnbördshus under ledning av Julia Stéen. Den tredje filmen behandlade Älmhults historia som tätort med nedslag i intressanta platser och miljöer.

Tillsammans presenterade de tre föredragshållarna kulturmiljöarbetet i Älmhults kommun, arbetet med att ta fram ett nytt kulturmiljöprogram för Älmhults tätort samt synen på god bebyggd miljö. En framträdande del av de muntliga delarna av föredraget var att belysa flera intressanta aspekter av Älmhults historia.

Energieffektivisering och installationer i kulturhistoriska byggnader

Vid seminariet medverkade Tor Broström, professor vid Uppsala universitet Campus Gotland och David Nord, energispecialist på Statens fastighetsverk (SFV).

Tor Broström forskar kring inomhusklimat och energieffektivisering i kulturhistorisk värdefulla miljöer och är även samordnad i energimyndighetens forskningsprogram. David Nord arbetar med att minska koldioxidavtrycket och energianvändningen i SFV:s fastigheter.

Vid seminariet om energieffektivisering och installationer i kulturhistoriska byggnader medverkade Tor Broström och David Nord i varsitt föredrag.

Exempel på energieffektivisering i kulturmiljöer

Tor Broström inledde med att det i ett förändrat klimat är viktigt att hitta en balans mellan att spara energi och bevara kulturarvet. Perspektiven om vad som är värt att bevara förskjuts mellan generationer. Reversibla åtgärder som går att återställa är därmed önskvärda. Inför energi-

effektiviseringar är det viktigt att identifiera vad som är av kulturhistoriskt värde. Detta för att kunna ta väl underbyggda beslut om åtgärder som är anpassade till varje specifik byggnads olika egenskaper.

Bebyggelse som är från 1800-talet och äldre står för en mycket liten del av energiförbrukningen. Fokus bör i stället ligga på att varsamt energieffektivisera 1900-talets bebyggelse, och få till en effektiv styrning av inomhusklimatet. Vi människor vill gärna ha en god inomhuskomfort, men även om vi sparar energi med att byta ut fönster och tilläggsisolera så krävs också energi för att producera dessa nya material. Vi måste därmed förhålla oss till materialens livscykelanalyser. Det finns även en riskfaktor med att rubba fuktbalansen i våra byggnader. När vi inte längre har råd med uppvärmningen så är det början till ett förfall. Avfuktning och skyddsvärme är två olika metoder för att komma till rätta med fuktproblem.

Genom SHC:s (Solar, Heating & Cooling Programme) projekt Task 59 kan intresserade ta del av internationella goda exempel på energieffektivisering. Genom Riksantikvarieämbetet finns även möjlighet att gratis ladda ner svenska SIS-standarder avslutade Tor.

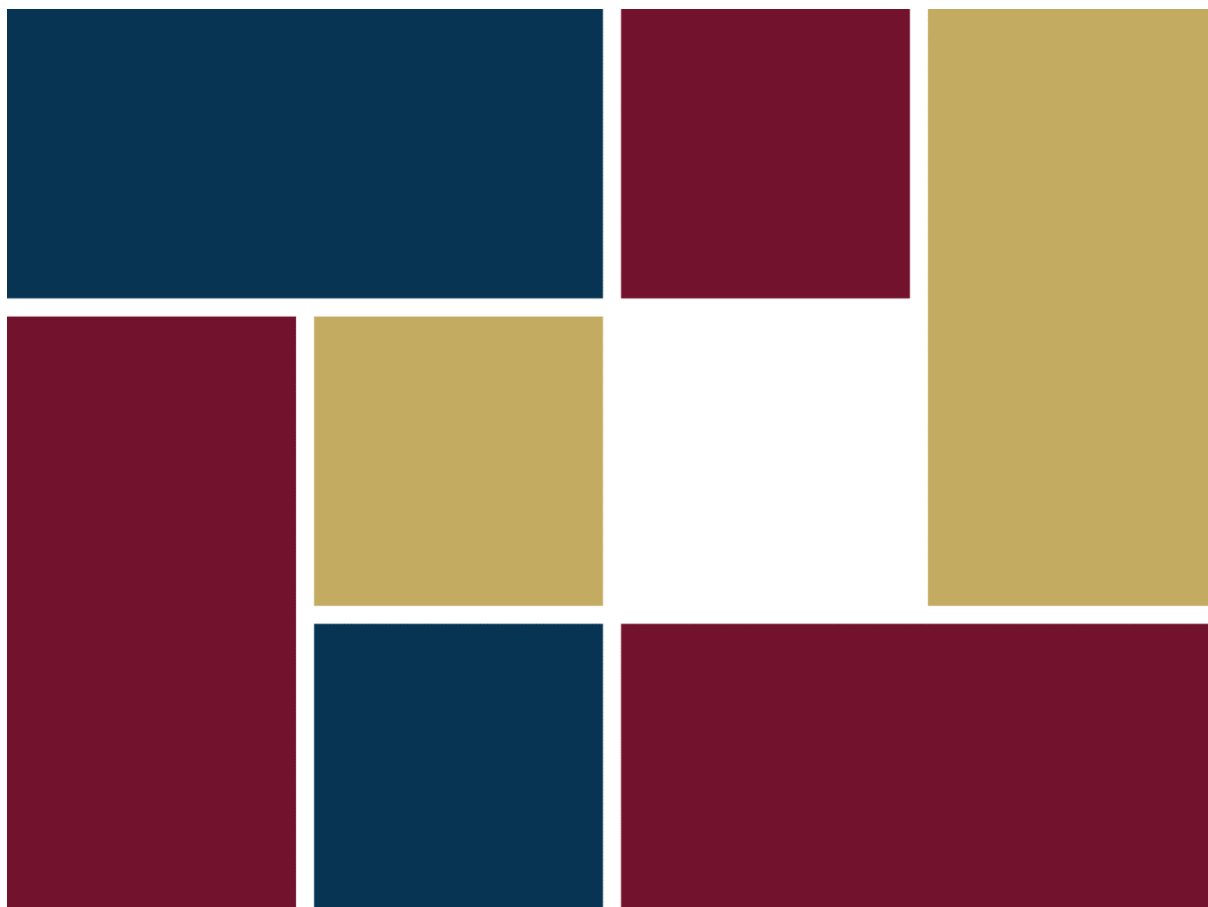
Statens fastighetsverks arbete med energianvändning

David Nord arbetar med att minska koldioxidavtrycket och energianvändningen i Statens fastighetsverks (SFV) fastigheter. Detta innebär många gånger svåra avvägningar då SFV har ett stort kulturmiljöansvar i sina fastigheter, med många statliga byggnadsminnen.

Totalt äger och förvaltar SFV cirka 2 300 fastigheter och 4 000 byggnader. 85 procent av dessa ligger i Stockholmsregionen, och ofta rör det sig om stora stenbyggnader.

Lagen om energikartläggning knuffar på omställningen. SFV har bland annat satsat mycket på solcellsanläggningar. David berättade att de i sin energikartläggning märkt att pandemin och energikrisen är två faktorer som bidragit till att energiförbrukningen blivit mindre. De har noterat en energibesparing på cirka tio procent i sina fastigheter och ett ändrat brukarbeteende.

Eftersom det är svårt att göra åtgärder på klimatskalet i SFV:s byggnader, genom att till exempel tilläggsisolera eller byta fönster, så krävs andra metoder för att energieffektivisera. Det kan handla om rena driftåtgärder på bland annat ventilationen, genom förstärkt självdrag och frikyla. Det handlar också om att skapa en medvetenhet i organisationen avrundade David.

Länsstyrelsen
Kronoberg

www.lansstyrelsen.se/kronoberg